

Zrównoważony rozwój – jak rozpoznać ład zintegrowany

Sustainable Development – How to Recognize Integrated Order

Tadeusz Borys

*Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Wydział w Jeleniej Górze, Katedra Zarządzania
Jakością i Środowiskiem, ul. Kochanowskiego 8, 58-500 Jelenia Góra
E-mail: tadeusz.borys@ue.wroc.pl*

Streszczenie

Przedmiotem rozważań jest ukazanie roli kategorii ładu zintegrowanego w konkretyzacji celowościowej nowego paradygmatu rozwoju. Paradygmat ten jest urzeczywistniany w ostatnich latach pod nazwami zrównoważonego, trwałego, samopodtrzymującego się rozwoju lub ekorozwoju. W artykule podjęto próbę odpowiedzi na dwa ważne pytania: po pierwsze – czy zrównoważony rozwój jako reprezentant prawny nowego paradygmatu jest już dostatecznie skonkretyzowaną koncepcją rozwoju?; po drugie – jaką rolę w tym procesie konkretyzacji odgrywa ład zintegrowany? Ład zintegrowany rozumiany jest w tej pracy jako *benchmarkingowa* istota rozwoju zrównoważonego, jako pozytywny stan docelowy zmian rozwojowych łączący w spójny, niesprzeczny sposób łądy składowe: ekonomiczny, społeczny (w tym instytucjonalno-polityczny) i środowiskowy (w tym przestrzenny). Jako minimalny pułap aksjologiczny tworzenia tych ładów wskazano co najmniej umiarkowany antropocentryzm. Przejawy uwzględniania i rozszyfrowywania rozwoju zrównoważonego jako ładu zintegrowanego są bardzo zróżnicowane w różnych dziedzinach i dyscyplinach naukowych. W artykule zilustrowano to zjawisko na przykładzie kilku środowisk naukowych.

Słowa kluczowe: paradygmat, rozwój zrównoważony, ład zintegrowany, benchmarking

Abstract

The subject of these considerations is to show the role of integrated order category in refinement of the new paradigm of development. This paradigm is being introduced as sustainable, durable, self-sustaining, or eco-development. The article is trying to answer two important questions: first – Is sustainable development as legal representative of this new paradigm enough developed concept of development? Secondly – what is the role of integrated order in this refinement? Integrated order is here understood as benchmarking essence of sustainable development, as positive target of developmental changes merging in consistent way different orders: economic, social (including institutional-political) and environmental (including spatial). As minimal axiological level of orders formation moderate anthropocentrism was indicated. Ways of consideration and decoding sustainable development as integrated order vary depending on scientific field and discipline. The article is showing this phenomenon on the example of few scientific research centers.

Key words: paradigm, sustainable development, integrated order, benchmarking

1. Wstęp

Nowy paradygmat rozwoju, określany w tej pracy **rozwojem niekonwencjonalnym** (lub **alternatywnym**), jest urzeczywistniany w ostatnich latach pod nazwami zrównoważonego, trwałego, samopodtrzymującego się rozwoju lub ekorozwoju. Nasuwają się tu od zaraz dwa ważne pytania:

1. Czy zrównoważony rozwój niekonwencjonalny jest już dostatecznie skonkretyzowaną koncepcją rozwoju?
2. Jaką rolę w procesie konkretyzacji odgrywa ład zintegrowany?

W dotychczasowym dorobku naukowym można spotkać różne odpowiedzi, których istotę można sprowadzić do dwóch sprzecznych konstatacji.

W *pierwszej grupie odpowiedzi* twierdzi się, że nie jest to nowy paradygmat, lecz nadal koncepcja mętna, niekonkretna, wyłącznie postulatyczna, nienaukowa, a wręcz jest ona oszustwem. W łagodniejszej formie wątpliwości te wyrażane są jako dylemat – czy rozwój ten jest utopią czy realną możliwością? Wśród różnych reprezentantów rozwoju niekonwencjonalnego najbardziej kontestowany jest rozwój zrównoważony, co może sugerować, że lepszy jest rozwój niezrównoważony niż rozwój zrównoważony. Jest tu też nieukrywana i niezrozumiała niechęć do samego pojęcia zrównoważenia, przez podkreślanie, że stanem naturalnym jest właśnie stan nierównowagi. Pojawia się też często postulat sugerujący zastąpienie tej „nie-szczęśliwej” kategorii zrównoważenia/równoważenia trwałością rozwoju (Sztumski, 2008, s. 133-139; Zacher, 2008, s. 63-68).

W *drugiej grupie odpowiedzi* podkreśla się, że koncepcja rozwoju niekonwencjonalnego jest już dobrze opisanym paradygmatem (i autor tego artykułu opowiada się za takim podejściem) i obecnie – dzięki wielu pracom z różnych dyscyplin naukowych – nie jest już tylko ogólną, często niezrozumiałą, ideą. Jej istotą jest sprawiedliwość międzypokoleniowa w dostępie do różnych środowisk: przyrodniczego, kulturowego, ekonomicznego itp. Koncepcja ta to nieutopia, realna alternatywa wobec spychania naszej cywilizacji na pozycje barbarzyńskie. Jest ona współcześnie kategorią w dużym stopniu operacyjną – o rosnącej konkretności na różnych poziomach zarządzania oraz w różnych dziedzinach i dyscyplinach naukowych¹. Konkretyzacja rozwoju niekonwencjonalnego odbywa się najczęściej przez identyfikację (Borys, 2005):

- cech rozwoju: trwałości, równoważenia, samopodtrzymywania/sustensywności,
- zasad rozwoju,
- łańdów,
- celów rozwoju.

Możliwość kwantyfikacji, zwłaszcza wskaźnikowej, zależy w decydującym stopniu od względnej jednoznaczności wcześniej wymienionych sposobów konkretyzacji, czyli komplementarnego opisu tej koncepcji rozwoju. Wzajemne wzbogacanie tego opisu w różnych „językach” ilustruje schemat przedstawiony na rys. 1. Po raz pierwszy w polskiej literaturze podejście to zaprezentowano w pracy *Wskaźniki ekorozwoju* (1999, s. 63-95).

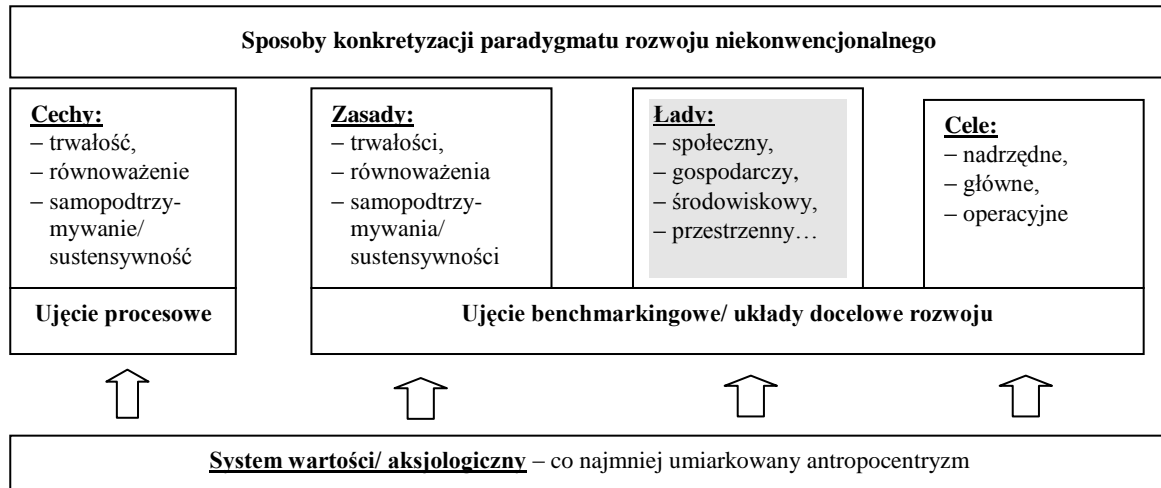
¹ W niektórych dziedzinach i dyscyplinach naukowych sformułowanie podstaw naukowych czerpiących z podstawowych założeń nowego paradygmatu jest nadal problemem otwartym. Dotyczy to zwłaszcza dyscypliny ekonomia, choć pojawiające się w ostatnich latach opracowania zwarte dotyczące koncepcji ekonomii zrównoważonej są już wielce obiecujące. Należy też do nich książka Holgera Rogalla *Nachhaltige Ökonomie. Ökonomische Theorie Und Praxis einer Nachhaltigen Entwicklung* (2010).

Wszystkie te „języki” umożliwiają zrozumienie sedna nowego paradygmatu rozwoju rozpatrywanego z różnego punktu widzenia. Jego konkretyzacja poprzez cechy, zasady, a także przez **ład** to również – co należy szczególnie mocno podkreślić – formy konkretyzacji aksjologicznej. System wartości wyrażony jest bowiem zarówno w łańdach (łańdzie społecznym, łańdzie gospodarczym i łańdzie środowiskowym), jak i w zbiorach zasad określających istotę tych łańdów. Warto też zwrócić uwagę, że wymienione sposoby operacjonalizacji paradygmatu rozwoju niekonwencjonalnego wyrażają zarówno ujęcie procesowe rozwoju (cechy rozwoju), jak i ujęcie benchmarkingowe (zasady, łańdy i cele rozwoju) (por. rys. 1). Reprezentantem prawnym różnych cech rozwoju niekonwencjonalnego jest cecha równoważenia, czyli **rozwój zrównoważony**. Ta kategoria dominuje też w różnych dokumentach strategicznych – międzynarodowych, krajowych, regionalnych i lokalnych.

Nowy paradygmat rozwoju przyjmuje jako minimalny pułap aksjologiczny co najmniej umiarkowany antropocentryzm. Czy oznacza to – co sugeruje Zdzisław Piątek w artykule *Czy społeczeństwo „opętane ekologią” stanowi zagrożenie ludzkiej wolności i demokracji?* (2011, s. 85) – odrzucenie biocentrycznie zorientowanego systemu wartości? Z pewnością nie, z dwóch powodów:

po pierwsze – antropocentrycznie zorientowany system wartości nie jest jednorodnym systemem; w istocie zawiera on co najmniej trzy podsystemy istotnie różniące się podejściem do istoty człowieczeństwa, jak i istot pozaludzkich. Pierwszy to egoistyczny, twardy egocentryzm, drugi to egocentryzm miękki, oparty na budowaniu schizofrenii (piękne deklaracje etyczne sprzeczne z działaniem) oraz umiarkowany antropocentryzm wykazujący coraz więcej związków co najmniej z umiarkowanym biocentryzmem (np. poprzez rozszerzający się patocentryzm); o ile dwa pierwsze egocentryzmy oparte są na zachłannym *homo oeconomicus*, to podstawą humanistyczną umiarkowanego antropocentryzmu staje się coraz bardziej *homo empaticus* – wizja człowieczeństwa niezrozumiała dla egocentryka i często przez niego ostro atakowana;

po drugie – do podobnych wniosków prowadzi głębsze wczytanie się w sens rozszerzającej się w ostatnich latach zasady sprawiedliwości wewnątrz i międzypokoleniowej (jako podstawy nowego paradygmatu rozwoju), która w tej drugiej wersji sugeruje wyraźnie, że chodzi o zapewnienie dostępu wielu pokoleń do wysokiej jakości środowisk: przyrodniczego, kulturowego, ekonomicznego, ludzkiego itp. Ta sprawiedliwość nie może być zachowana przy – co słusznie podkreśla Z. Piątek – czysto instrumentalnym traktowaniem przyrody przez gatunek ludzki, ale takie traktowanie przyrody nie jest przecież cechą umiarkowanego antropocentryzmu, lecz różnych odmian egocentryzmów (Borys, 2010, s. 5-20).

Rys. 1. Procesowe i benchmarkingowe sposoby wyrażania istoty rozwoju niekonwencjonalnego (opracowanie własne)

2. Ład zintegrowany jako benchmarkingowa istota rozwoju zrównoważonego

Należy zauważyć, że w traktowaniu rozwoju zrównoważonego jako kategorii interdyscyplinarnej rolę pomostu ułatwiającego taką interpretację tej koncepcji rozwoju spełnia właśnie **ład zintegrowany**. Wymusza on wręcz tę interdyscyplinarność, bowiem bez podejścia interdyscyplinarnego trudno zrozumieć sedno tej idei rozwoju. Stąd próby jej interpretacji, np. wyłącznie na gruncie nauk o ochronie środowiska lub na gruncie ekonomii, są z natury niepełne i same generują kontrowersje, czasami oparte na iluzji.

Ład zintegrowany można zdefiniować jako pozytywny stan docelowy zmian rozwojowych (podobnie jak cel) łączący w spójny, niesprzeczny sposób **łady składowe**. Jak już wspomniano, ład zintegrowany jest *benchmarkingowym* sposobem wyrażania wzorca rozwoju lub – inaczej mówiąc – układem docelowym rozwoju zrównoważonego, punktem orientacyjnym (benchmarkiem) dla zmian rozwojowych charakteryzujących się cechą zrównoważenia. Z tego wynika, że nie można utożsamiać rozwoju zrównoważonego z ładem zintegrowanym, bowiem pierwsze pojęcie to proces, a drugie to stan docelowy zmian rozwojowych.

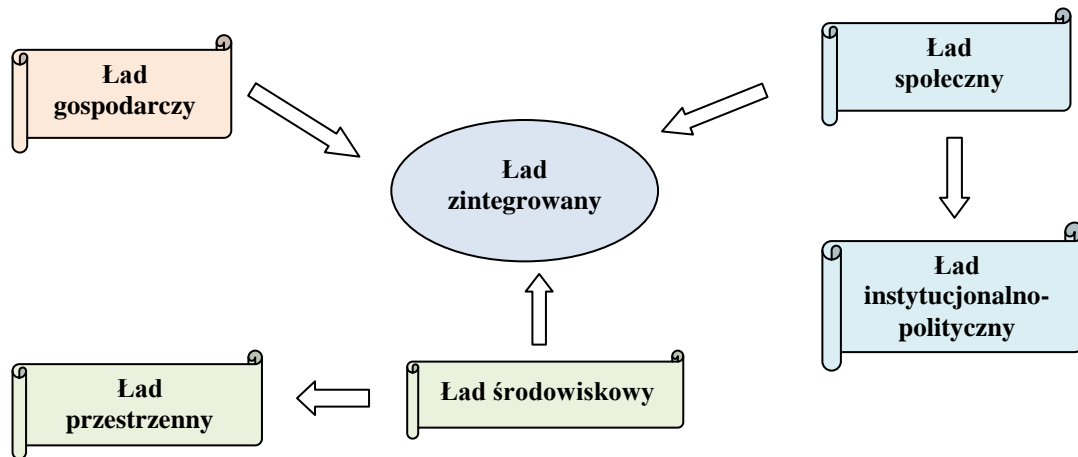
Ile ładów składowych tworzy ład zintegrowany i jaki jest jego cel? Według J. Kołodziejskiego jako nadrzędny cel kształtowania ładu zintegrowanego w *uwarunkowaniach wynikających z podstawowych cech i trwałych trendów rozwoju i przestrzennego zagospodarowania kraju, a także z przewidywanych warunków przyszłego rozwoju, przyjmuje się równoważenie i harmonizację przemian strukturalnych, prowadzących do stopniowego zmniejszenia i eliminacji ukształtowanych dotychczas dysproporcji i deformacji, kształtowanie układów minimalizujących konflikty funkcjonalne, ekologiczne i społeczne, tworzenie układów, które zapewniają coraz wyższą jakość życia oraz efektywność gospoda-*

rowania (Kołodziejski, 1994, s. 37). Strukturalną podstawę kształtowania ładu zintegrowanego tworzy więc system celów strategicznych o charakterze ekologicznym, rozwoju społeczno-gospodarczego i zagospodarowania przestrzennego. Podejście takie prezentowane jest także w pracach S. Kozłowskiego (1994). Nieco inne, choć zbliżone podejście można też spotkać u B. Zaufała, który uważa, że rozwój zrównoważony musi zapewnić przyrodnicze podstawy egzystencji człowieka oraz wprowadzać ład gospodarczy, funkcjonalny i estetyczny w środowisku naszego życia (Zaufał, 1987, s. 27).

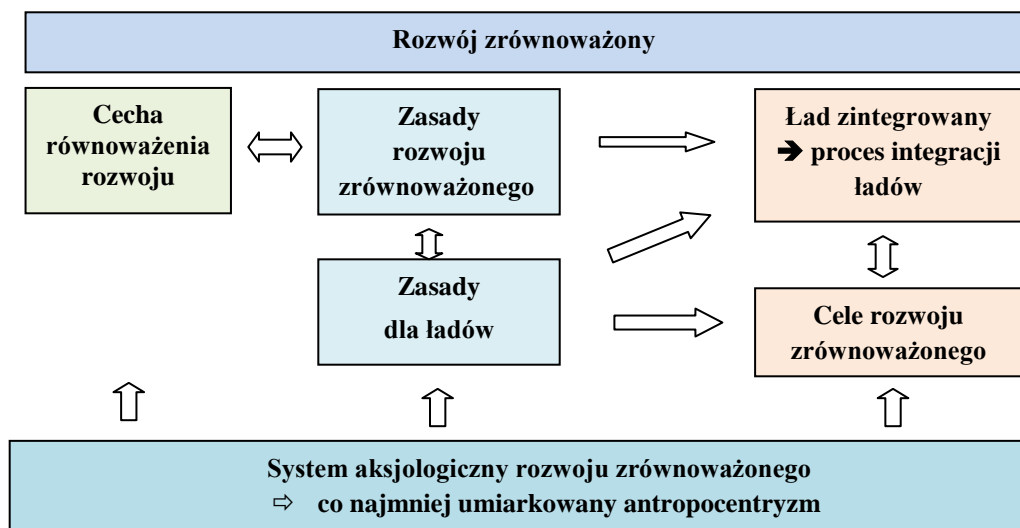
Ład zintegrowany – w największym skrócie i w nawiązaniu do wcześniejszego określenia tego ładu – oznacza spójne (niesprzeczne), jednoczesne tworzenie ładów społecznego, ekonomicznego i środowiskowego. W praktyce planowania strategicznego wyodrębnia się w zależności od poziomu zarządzania wymienione trzy łady bądź cztery (przez wyodrębnienie ładu instytucjonalno-politycznego z ładu społecznego lub ładu przestrzennego z ładu środowiskowego) bądź pięć (gdy stosujemy najbardziej rozwiniętą formę ładu zintegrowanego) – por. rys. 2. Oznacza to, że:

ład zintegrowany = ład społeczny + ład instytucjonalno-polityczny + ład ekonomiczny + ład środowiskowy + ład przestrzenny.

Integralność ładów realizuje się poprzez zrównoważoną ochronę kapitału (środowiska) przyrodniczego, kapitału społecznego (i ludzkiego) oraz kapitału antropogenicznego (wytworzonego przez człowieka, a zwłaszcza kapitału kulturowego i ekonomicznego). W ciągu logicznym jest to proces rozszyfrowywania przez zasady cech równoważenia rozwoju przy użyciu dwóch układów *benchmarkingowych*: celów i ładów. Spoiwem tego procesu jest aksjologia – fundament aksjologiczny tej koncepcji rozwoju (por. rys. 3).

Rys. 2. Ład zintegrowany jako zespolenie ładu gospodarczego, społecznego i środowiskowego (opracowanie własne)

Rys. 3. Ład zintegrowany w procesie „rozszyfrowywania” sedna rozwoju zrównoważonego (opracowanie własne)

3. Ład zintegrowany w różnych dziedzinach i dyscyplinach naukowych

W rozpoznaniu ładu zintegrowanego ważną rolę odgrywa znalezienie spoiwa integracji ładów składowych i podobieństw oraz różnic w podejściu poszczególnych środowisk naukowych do konkretyzacji rozwoju zrównoważonego. Przejawy uwzględniania i rozszyfrowywania rozwoju zrównoważonego jako ładu zintegrowanego są pod względem zaawansowania bardzo zróżnicowane w różnych dziedzinach i dyscyplinach naukowych. Przyjrzyjmy się bliżej dorobkowi kilku środowisk dla ilustracji tego procesu.

W **naukach prawnych**, zawiązując tę analizę do aktów prawnych, koncepcja ta jest sygnalizowana w *Konstytucji* (art. 5) jako zasada rozwoju zrównoważonego, która wyjaśnia, jak należy podchodzić do rozwiązywania problemów ochrony środowiska. Samo pojęcie tej zasady, a także rozwoju zrównoważonego nie jest wyjaśnione. Z natury rzeczy, nie ma tu też śladu podejścia w duchu ładu zintegrowanego. Jest on już wyraźny w przepisach prawa

stojącego niżej niż *Konstytucja* – ustawach, rozporządzeniach itp. W ustawie *Prawo ochrony środowiska* podkreśla się konieczność prowadzenia **procesu integrowania** działań politycznych (ładu instytucjonalno-politycznego), gospodarczych (ładu gospodarczego), społecznych (ładu społecznego), z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych (ładu środowiskowego) w celu **zrównoważenia szans** dostępu do środowiska poszczególnych społeczeństw i ich obywateli – zarówno współczesnych, jak i przyszłych pokoleń (zasada sprawiedliwości międzypokoleniowej). Należy jednak zauważyć brak systemowego „prześwietlenia” wkładu środowiska prawniczego w konkretyzację rozwoju zrównoważonego z punktu aksjologicznego.

W **naukach technicznych/inżynierskich** rosnące akcentowanie integralności ładów następuje poprzez rozszerzanie pola inżynierii środowiska na inne pozainżynierskie elementy ładu środowiskowego oraz wybrane aspekty ładu przestrzennego, gospodarczego i społecznego.

W **naukach socjologicznych i psychologicznych** problemy ładu zintegrowanego rozpatrywane są głównie od strony jakości życia. Istotne jest to, że nauki te zbliżają się powoli do pojęcia zintegrowanej jakości życia jako analogonu ładu zintegrowanego. Zintegrowana jakość życia (zintegrowany ład w naszym życiu) to połączenie trzech ładów: ładu fizyczno/materialnego z ładem psychicznym oraz ładem uczuciowym (duchowym). Postęp w definiowaniu zrównoważonej (zintegrowanej) jakości życia przejawia się w coraz większym uznawaniu roli intuicji i sfery uczuć oraz coraz rzadszym myśleniu sfery emocji z uczuciami.

W **naukach ekonomicznych** sytuacja jest nader zróżnicowana. W ekonomii, a zwłaszcza w makroekonomii, rozwój zrównoważony traktuje się jako paradygmat narzucony ekonomii z zewnątrz (zwłaszcza przez organizacje międzynarodowe, organizacje ekologiczne czy zapisy prawa), a nie jako paradygmat wytworzony przez samą ekonomię. W dużej mierze z tych powodów widoczny jest nadal typowy dla tej sytuacji syndrom odrzucenia. Konstatacja ta dotyczy, jak już wspomniano, głównie dyscypliny „ekonomia”, w której nadal dominuje nurt egocentryczny preferujący – jako swoje założenie „aksjologiczne” – egoizm i chciwość człowieka jako *homo oeconomicus*, dominację myślenia w skali jednego pokolenia (np. w odniesieniu do zasobów naturalnych), obejmowanie kategorią rynku nie tylko towarów, ale również relacji między ludźmi oraz niechęć do etyki biznesu i jego społecznej odpowiedzialności. Przedstawiciele makroekonomii zgłaszają też najwięcej zastrzeżeń teoretycznych, próbując wszystkimi sposobami ratować (np. przez różne modyfikacje) filozofię *homo oeconomicus* i ekonomię budowaną na negatywnych emocjach. Należy zwrócić także uwagę, że założenia ekonomii środowiskowej, mimo swej deklarowanej w nazwie przyjazności dla środowiska, oparte są na słabej zasadzie trwałości. Nie realizują zatem jakby z definicji idei ładu zintegrowanego. Ekspozują bowiem przede wszystkim rozumiany egocentrycznie ład ekonomiczny (najważniejsza jest gospodarka).

W teorii ekonomii na poziomie makro widoczne są też bardziej empatyczne, czy altruistyczne podejścia w dużym stopniu zgodne z sednem koncepcji rozwoju zrównoważonego. Podejściem takim jest w dużej mierze **ekonomia ekologiczna** oparta na zasadach wrażliwej i częściowo mocnej trwałości. Zawiera ona już wyraźny akcent ładu zintegrowanego z pewnym wyróżnieniem ładu środowiskowego.

W pełni ład zintegrowany został uwzględniony w założeniach tworzącej się **ekonomii rozwoju zrównoważonego**, której jednym z fundamentów są założenia ekonomii ekologicznej. Do podstawowych prac określających fundamenty teoretyczne tej ekonomii należą z pewnością publikacje autorów niemieckich, w tym m.in. Holgera Rogalla, np.

Ekonomia zrównoważonego rozwoju – potrzeba reformy tradycyjnej ekonomii (2010), czy Hansa Diefenbachera *Ekonomia zrównoważonego rozwoju na studiach ekonomicznych – uwarunkowania i doświadczenia niemieckie* (2010), a także prace autorów polskich, m.in. G. Dobrzańskiego, czy D. Kiełczewskiego (Poskrobko, 2010).

Na poziomie mikroekonomicznym najbardziej obiecującym trendem jest wprowadzanie koncepcji rozwoju zrównoważonego na poziom organizacji poprzez ideę społecznej odpowiedzialności biznesu, zgodnie z którą polega on na czymś więcej, niż tylko na koncentrowaniu się na działaniach bezpośrednio przynoszących zysk właścicielom. W koncepcji etyki biznesu i społecznej odpowiedzialności ład zintegrowany jest już wyraźnie zaznaczony.

Ostatnie lata przyniosą również coraz bardziej zaawansowane teoretycznie konkretyzacje dziedzinowe/sektorowe koncepcji rozwoju zrównoważonego, w tym m.in. dotyczące zrównoważonego transportu, zrównoważonej turystyki, zrównoważonej konsumpcji i produkcji, czy zrównoważonej logistyki. Fundamentem tych konkretyzacji dziedzinowych jest także ład zintegrowany.

Mimo tych pierwszych oznak coraz większej akceptacji przez środowisko ekonomistów idei rozwoju zrównoważonego w podstawowych przedmiotach: **makroekonomia i mikroekonomia** praktycznie paradygmatu zrównoważonego rozwoju nie dostrzega się. Nie ma też najmniejszego „śladu” tej koncepcji w ich minimach programowych. Jest on koncepcją jakby zewnętrzną w stosunku do programów tych przedmiotów, choć ważnym „krokiem do przodu” jest coraz liczniejsza grupa wykładowców dostrzegających potrzebę bliższego przyjrzenia się nowej koncepcji rozwoju – na ogół jeszcze nieuznawanej za nowy, pełnopostaciowy paradygmat. Jest też coraz więcej prac doktorskich i habilitacyjnych, które w tytule i treści uwzględniają podstawowe założenia zrównoważonego rozwoju (Skowrońska, 2010). Należy też zauważyć, że środowisko ekonomistów bardziej absorbuje kategorię ładu zintegrowanego niż spokrewnioną z nią kategorię rozwoju zrównoważonego.

Miejsce zasad zrównoważonego rozwoju nie jest też jasno wskazane w **naukach o zarządzaniu**. Jednym z nielicznych „jasnych” punktów w tej edukacji jest:

- coraz większa rola, jaką odgrywa w organizacjach koncepcja społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw jako nowa filozofia zarządzania oparta na fundamentach etyki biznesu;
- coraz częstsze dostrzegania idei ładu zintegrowanego we wprowadzaniu, funkcjonowaniu i doskonaleniu znormalizowanych systemów zarządzania organizacją przejawiające się w procesach **integrowania tych systemów**. Dotyczy to zwłaszcza integrowania sys-

Rys. 4. Łady w lokalnej strategii rozwoju zrównoważonego i ważniejsze plany dziedzinowe/sektorowe (opracowanie własne)

temów zarządzania jakością, systemów zarządzania środowiskowego, systemów zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy, systemów zarządzania ryzykiem i systemów społecznej odpowiedzialności biznesu; jest to bardzo praktyczny obraz realizacji ładu zintegrowanego na poziomie mikroekonomicznym;

- uwzględnianie ładu zintegrowanego w planowaniu i zarządzaniu strategicznym, zwłaszcza w odniesieniu do jednostek samorządu terytorialnego. W ostatnich latach kategoria ładów stała się ważnym narzędziem grupowania szczegółowych celów rozwoju zrównoważonego.

Planowanie i zarządzanie rozwojem zrównoważonym (społecznym, gospodarczym, przestrzennym, ochroną środowiska) to podstawowe zadanie władz samorządowych, funkcjonujących na poziomie regionalnym i lokalnym. Te dwie sfery są ściśle ze sobą powiązane, zaś planowanie rozwoju powinna cechować **pełna spójność**, nieodzowna dla uzyskania jak największej skuteczności podejmowanych działań na rzecz rozwoju. Spójne powinno być także podejmowanie decyzji, rozwiązujących konkretne problemy rozwojowe przekształcone na cele strategiczne w odpowiednich dokumentach planistycznych, służących ukierunkowaniu rozwoju województw, powiatów i gmin.

Jest to oczywiście tylko postulat, który w różnym zakresie jest w praktyce realizowany – diagnoza ta dotyczy zarówno stopnia spójności sfer planowania oraz stopnia integracji narzędzi planowania strategicznego dla zrównoważonego rozwoju. Praktyka ostatnich lat dowodzi, że osiągnięcie tej spójności i integracji jest coraz trudniejsze, ponieważ liczba planów na poszczególnych poziomach samorządu jest coraz większa. Na przykład na poziomie gminy opracowuje się obecnie kilkanaście rodzajów planów rozwoju lokalnego. Ważniejsze z nich przedstawiono na rys. 4. Pokazuje on, że ważną rolę w integrowaniu planów odnoszących się do różnych sfer odgrywa kategoria **ładu**. W stworzonym w latach 2000-2005 standardzie UNDP budowy lokalnych strategii rozwoju zrównoważonego wykorzystano po raz pierwszy w procesie budowy strategii pojęcie **ładu zintegrowanego** jako podstawowego benchmarkingowego ujęcia istoty rozwoju zrównoważonego (Borys, 2010). Przyjęto, że ład zintegrowany musi być kształtowany równocześnie jako ład ekologiczny, ład społeczny (cel: zrównoważony rozwój społeczny), ład ekonomiczny (cel: zrównoważony rozwój gospodarczy) i ład przestrzenny. Ważnym celem, choć rzadko formułowanym na poziomie lokalnym, jest cel lokalizowany w sferze zarządzania jednostką samorządu terytorialnego (cel: ład polityczno-instytucjonalny/

dobre rządzenie). Wprowadzenie ładu zintegrowanego jako spójnego zbioru ładów, zadecydowało o strukturze strategii oraz przesądziło wielosektorowy skład zespołu planującego. W standardzie UNDP układ ładów decyduje o grupowaniu celów szczegółowych strategii i o układzie planu operacyjnego (programu działań).

4. Wnioski

1. Ład zintegrowany to dobra podstawa do integracji środowisk naukowych – do prowadzenia interdyscyplinarnych badań nad rozwojem zrównoważonym. Bez takiego podejścia do badań – poprzez kategorię ładu zintegrowanego – trudno będzie przybliżyć się do prawdziwej istoty nowego paradygmatu rozwoju. Dotychczasowe badania nad rozwojem zrównoważonym charakteryzuje niestety dezintegracja i rosnący – w wyniku tych „dezintegracyjnych” ograniczeń – sceptycyzm co do możliwości konkretyzacji tej koncepcji rozwoju, a przede wszystkim uznania jej za całościowy, holistycznie pojmowany, paradygmat mający swoje bezpośrednie przełożenie na holistycznie rozumianą jakość życia.
2. Ład zintegrowany jest rozumiany w tym artykule jako pozytywny stan docelowy zmian rozwojowych łączący w spójny, niesprzeczny sposób łądy składowe, czyli jest *benchmarkingowym* sposobem wyrażania wzorca rozwoju lub – inaczej mówiąc – układem docelowym rozwoju zrównoważonego (*benchmarkiem* dla zmian rozwojowych). Na wstępie artykułu zostało wyraźnie podkreślone, że nie można utożsamiać rozwoju zrównoważonego z ładem zintegrowanym, bowiem pierwsze pojęcie to proces, a drugie to stan docelowy zmian rozwojowych posiadających cechę równoważenia.
3. Ład zintegrowany może sprzyjać pokonywaniu barier w konkretyzacji koncepcji rozwoju zrównoważonego, a zwłaszcza w usuwaniu barier wynikających z rozchwiania jednoznaczności interpretacji istoty rozwoju zrównoważonego oraz pozostałości wąskiej interpretacji tej koncepcji rozwoju, eksponującej przede wszystkim ochronę środowiska. Sprzyjać też powinien coraz powszechniejszemu automatyzmowi „wiązań” rozwoju zrównoważonego z jakością życia oraz eksponowaniu ładu aksjologicznego (opartego na co najmniej umiarkowanym antropocentryzmie) jako superkryterium oceny pozytywności zmian, które decyduje czy zmiany te są rozwojowe czy regresywne.

Literatura

1. BORYS T., 2010, Sustainable Development as an Educational Challenge, w: *Argumenta Oeconomica*, no 1(24), s. 5-20.

2. BORYS T., Strategie i wskaźniki zrównoważonego rozwoju, w: *Wyzwania zrównoważonego rozwoju w Polsce*, red. J. Kronenberg J., Bergier T., Fundacja Sędzimir, Kraków, 2010.
3. BORYS T., *Wskaźniki ekorozwoju*, Ekonomia i Środowisko, Białystok 1999, s. 63-95.
4. BORYS T., *Wskaźniki zrównoważonego rozwoju*, Ekonomia i Środowisko, Białystok 2005.
5. DIEFENBACHER H., Ekonomia zrównoważonego rozwoju na studiach ekonomicznych – uwarunkowania i doświadczenia niemieckie, w: *Ekonomia zrównoważonego rozwoju. Zarys problemów badawczych i dydaktyki*, red. Poskrobko B., WSE, Białystok 2010.
6. KOŁODZIEJSKI J., 1994, Koncepcja metodologii kształtowania strategii ekorozwoju w procesach transformacji systemowej, w: *Europejskie Studia Bałtyckie*, Politechnika Gdańska, Gdańsk 1994, s.37.
7. KOZŁOWSKI S., *Droga do ekorozwoju*, PWE, Warszawa 1994.
8. PIĄTEK Z., 2011, Czy społeczeństwo „opętane ekologią” stanowi zagrożenie ludzkiej wolności i demokracji?, w: *Problemy Ekorozwoju/Problems of Sustainable Development* vol. 6 no 1, s. 83-94.
9. POSKROBKO B., *Ekonomia zrównoważonego rozwoju. Zarys problemów badawczych i dydaktyki*, WSE, Białystok 2010.
10. ROGALL H., Ekonomia zrównoważonego rozwoju – potrzeba reformy tradycyjnej ekonomii, w: *Ekonomia zrównoważonego rozwoju. Zarys problemów badawczych i dydaktyki*, red. Poskrobko B., WSE, Białystok 2010.
11. ROGALL H., *Nachhaltige Ökonomie. Ökonomische Theorie Und Praxis einer Nachhaltigen Entwicklung*, wydanie polskie: ROGALL H., *Ekonomia zrównoważonego rozwoju*, Zysk, Poznań 2010.
12. SKOWROŃSKA A., *Rola polityki logistycznej państwa we wdrażaniu zrównoważonego rozwoju*, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Wrocław 2010.
13. SZTUMSKI W., 2008, Refleksja na temat rozwoju zrównoważonego rozwoju – czy zrównoważony rozwój jest fikcją, utopią, iluzją czy oszustwem?, w: *Problemy Ekorozwoju/Problems of Sustainable Development*, vol. 3 no 2, s. 133-139.
14. ZAUFAL B., 1987, O potrzebach kodeksu ekorozwoju, w: *Aura* nr 12, s. 27.
15. ZACHER L.W., 2008, Trwały rozwój – utopia czy realna możliwość?, w: *Problemy Ekorozwoju/Problems of Sustainable Development*, vol. 3 no 2, s. 63-68.

